

О.В. Абрамчук,
кандидат педагогічних наук,
Л.В. Горчинська,
ст. викладач кафедри мовознавства ВНТУ

Пріоритети моральних цінностей сучасного виховання

Проблеми духовності, моральності, гуманізму набувають актуальності у періоди соціальних криз, коли руйнуються попередні ідеали, ціннісні орієнтації минулих поколінь, відсутня національна ідея.

Сьогодні наше суспільство має нагальну проблему у високоморальній особистості. Першочерговим завданням освіти є виховання такої особистості, здатної зробити вибір, прийняти рішення з позицій моралі.

Виховання багатьом здається занадто масовим і повсякденним заняттям, щоб бути мистецтвом й припускати талант. Про це російський педагог К.Д.Ушинський писав, що «мистецтво виховання має ту особливість, що майже всім здається справою знайомою та зрозумілою, а декому навіть легкою, - і тим зрозумілішим і простішим здається воно, чим менше людина з ним знайома, теоретично або практично» [1].

Виховання по своїй суті покликано бути мистецтвом, а не ремеслом, яким його найчастіше роблять обставини, вимоги життя.

Моральна мудрість відбила те, що людина виховується всім життям та протягом усього життя. Кожен вік: дитинство, юність, зрілість, старість – має своє моральне обличчя і моральний світ, а нерозуміння цього ускладнює спілкування людей різного віку.

Як можна впливати на особистість? Як потрібно виховувати? Ці питання - в центрі морального виховання. Людина не байдужа до оцінки, думки про неї інших людей. На неї можна вплинути за допомогою похвали й осудження, пошани й презирства, переконання і примусу, нагороди й покарання, авторитету й прикладу, ласки й суворості, осміяння й байдужості. Кожний з цих виховних засобів стає справжнім стимулом виправлення, коли відповідає внутрішній готовності, необхідності людини стати кращою, чистішою, тобто з прагненням до самовдосконалення.

Моральне виховання цінне не лише тому, що воно сприяє соціалізації особистості, можливості стати справжнім громадянином, вірним сім'янином, сумлінним працівником, переконаним патріотом і т.д. Завдяки вихованню виявляються найкращі сторони людини, визначаються її потяги до морального вищого, досконалого ідеалу. Моральне виховання повинно бути орієнтовано на майбутнє. Його покликання, за словами Л.Толстого, «виховувати людину, гідну для майбутнього». Лише тоді вона зможе стати «гідним членом того покоління, в якому їй прийдеться жити». «Не можна виховувати, не передаючи знання; будь-яке знання діє виховуючи». Ці слова Л.Толстого повинен взяти на озброєння кожен учитель, вихователь, викладач [2].

Іншому класику В.Гюго належать такі слова: «Виховання – справа совісті...» На жаль, більшість викладачів вузу вважає, що проблему виховання особистості можна вирішити, спираючись лише на збільшення об'єму знань, на поширення обізнаності, інформованості студентів. Безумовно, знання потрібні й важливі, без них не може бути кваліфікованого фахівця. Але чому ж навіть найпідготовленіші студенти бувають байдужими до своєї майбутньої професії? Скільки завгодно можна говорити студенту про необхідність праці, обов'язок, честь, совість, але якщо не зачіпати його почуття, результат буде незмінним – все буде зводитися до отримання високих балів. Почуття, як відомо, є найважливішими спонукальними стимулами до діяльності особистості. У формуванні такої особистості важливе значення належить її моральному рівню й культурі почуттів.

Моральна особистість – це особистість, яка має певні моральні якості й почуття. Моральна вихованість студента може бути в єдності морального сумління, почуття та поведінки, що досягається за допомогою цілеспрямованої організації всього процесу виховання. Моральні переконання складаються в результаті двох взаємозв'язаних процесів: розуміння дійсності й переживань. Ще М.Добролюбов писав, що «переконання та знання лише тоді й можливо вважати справжніми, коли вони проникли в душу людини, злилися з її почуттям та волею...» [3].

Навчальний процес у ВНЗ має великі можливості для формування не лише понять, знань, переконань, але й почуттів. У почуттях відкривається якісна своєрідність ставлення людини до навколишнього світу.

Досвід підтверджує, що якнайрозвинутіші моральні почуття особистості студента, тим вищі його ідеали, благородніша мета. Нерозвинутість почуттів призводить до черствості, байдужості. Особливо зараз у скрутній кризовій ситуації, яка склалася у суспільстві, необхідно звертатися до почуттів найвищих - моральних, які впливають на стосунки між людьми, закликати до правил та норм моралі у суспільстві, до дружби, любові, честі, гідності, справедливості, гуманізму, патріотизму, інтернаціоналізму. Хіба ці почуття можуть застарівати, а заклик повернення до них бути невчасним.

Моральні почуття регулюють стосунки між людьми, між людиною та суспільством. Почуття людини надають змогу дослідити процес розвитку особистості. Вони здатні навіть змінити духовний світ їх носія, вплинути на формування його як особистості. Переживання певних моральних почуттів сприяє підвищенню активності у різних сферах життєдіяльності, стимулює вчинки, які проявляються у формі бажання досягти мети, вирішити конкретні задачі.

Першоосновою високих моральних почуттів є гуманізм. Виховувати гуманність – це означає виховувати доброту, душевну щирість, навчати виявляти ці почуття у звичайних ситуаціях; уміти бачити та цінити все найкраще у інших. Однією з найважливіших задач у вихованні гуманності у студентської молоді є виховання уважного ставлення до почуттів оточуючих, здібності до співчуття. Любов до людей, уважність, турботливість, бажання прийти на допомогу тим, кому це потрібно; віра у людину, повага до людської гідності; нетерпимість до несправедливості, байдужості та жорстокості - ось що потрібно щеплювати молодому поколінню.

Формування гуманності студентів визначається спрямованістю всього навчально-виховного процесу вузу. На допомогу викладачеві приходять література, мистецтво, природа, які возвеличують людину, виховують, пробуджують добрі почуття. Найбільш ефективним у вихованні моральних якостей повинен бути моральний ідеал викладача, його особистий приклад: почуття обов'язку при виконанні своєї справи, особиста честь, людська гідність, сумління. Ці поняття й формують моральний склад людини.

Сумління – внутрішня самооцінка особистістю своїх вчинків, гарант моральності. Наявність цієї якості закликає не лише до виправлення вже зроблених помилок, але й зупиняє перед новими.

Честь – високе сприйняття своєї моральної репутації, прагнення заслужити високу позитивну оцінку друзів, колективу, їх повагу. Це – важливий внутрішній стимул суспільної активності, який має і зовнішні прояви – у вчинках.

«Почуття честі», «добре ім'я», «чисте сумління»- категорії не застарілі. Вони закладають основу іншим моральним якостям – чесності, правдивості, сумлінності, формують у молодій людині почуття гідності, що переходять у якість характеру особистості. Виховання таких почуттів – це морально-психологічна проблема формування нового покоління, це соціальна проблема, яка забезпечує виховання громадян майбутнього[4]. Виховання почуттів – складний й важливий аспект формування особистості. Виховання моральних почуттів – відповідальна задача батьків, педагогів, суспільства перед історією. Тут необхідні: історичний досвід, педагогічна майстерність, творчість, ентузіазм, а головне – любов. «Навчаються у тих, кого люблять», - казав В.Гюго.

Особлива роль і найбільші можливості мають у цьому напрямі викладачі. Формування *особистості* – процес неперервний і виключно складний: розвиток індивідуума здійснюється спільно з саморозвитком, самовихованням, соціалізацією. Необхідно враховувати фактори, на основі яких розкриваються потреби, інтереси, нахили, здібності, характер, а також здоров'я, працездатність та ін. Навчання і виховання повинні органічно поєднуватись і сприяти становленню цілісної та всебічно розвиненої особистості – ідеалу, що йде з глибини віків. Виховний ідеал – заповідь виховання справжньої людини, з кращими рисами характеру та життєвими орієнтирами.

Неабияку роль у формуванні моральних якостей особистості відіграють умови навчально-виховного процесу: гуманізація взаємин між вихователями і вихованцями, повага до особистості, розуміння її запитів, інтересів, гідності, довір'я до неї, щирість, людяність, доброзичливість, милосердя у міжособистісних стосунках.

Розвиток особистості – процес цілісний, спрямований на сучасні реалії, життя у суспільстві, професійну діяльність, продуктивну працю, а саме: формування готовності до життєвої адаптації в умовах ринкових відносин; професійних навичок і вмінь; прищеплення поваги до будь-якого виду трудової діяльності, любові до людей, вітчизни.

Для того щоб виховувати всебічно розвинену особистість недостатньо формувати окремі сторони або якості (інтелектуальні, фізичні, моральні, естетичні, трудові), необхідно ці якості поєднувати, ставити на національну основу. Ефективність морального виховання зростає в разі його опори на народну мудрість, традиції, звичаї, обряди, які містять у собі високі духовні цінності (ідеї, ідеали, погляди, поведінкові норми), збагачені тисячолітнім досвідом народу, несуть могутній моральний потенціал, спрямований на виховання особистості і громадянина своєї країни.

При утвердженні принципів загальнолюдської та національної моралі (правди, любові, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності та ін.) має вагу не тільки і не стільки просвітницька діяльність, оскільки перетворення моральних знань, які набуває молодь, у її переконання, стійкі моральні почуття і вчинки.

Досягнення морального ідеалу поєднується з вирішенням навчально-виховних задач, метою яких є: підготовка особистості, що орієнтується в сучасних історичних, економічних, культурних ситуаціях, здібної до самореалізації, саморегуляції, самовизначення; залучення до національно-культурних традицій, збагачення загальнолюдськими цінностями світової культури; забезпечення високого рівня професійної компетенції; стимулювання постійного пошуку, безперервного самовдосконалення, самоосвіти; формування потреб та умінь підтримувати своє фізичне та духовне здоров'я, професійну працездатність в умовах конкуренції [5].

Становлення особистості в сучасних мовах – складний багатогранний процес, який складається з формування моральних цінностей, ідеалів, інтересів, уподобань, культурних традицій, норм взаємин між близькими людьми і в суспільстві, виховання культури поведінки, естетичних навичок, умінь відрізнити добре і погане у побуті, поважати прекрасне у вчинках людей, бачи-

ти красу у природі, творах мистецтва, живопису, літератури і музики, розвивати індивідуальні здібності, прагнути досягнення національних та загальнолюдських ідеалів.

Література:

1. Ушинский К.Д. Собр.соч. в 11 т. М., 111951, т.8. С.11.
2. Толстой Л. Мысли мудрых людей на каждый день. М., 1905.
3. Добролюбов Н. Избранные философские сочинения, т.2, с.250.
4. Ціннісні орієнтації молоді. Ставроянні С.М., НДІ педагогіки, матеріали конференції, Дрогобич, 1990.
5. Концепція національного виховання. Рідна школа. – 1995. №6. С.18-25.

Виставка книги, приготовлена Винницької ОУНБ ім. К. Тимирязева ко дню славянської письменности і культури